

Dynaaminen hyvinvointioikeus

Laura Kallioma-Puha

SoHoVa-hankkeen aloitusseminaari 29.11.2019

Dynaamisuus oikeudessa

Periaatteet ennen ja nyt

Asiakkaan muuttuva asema

- Itsemäärääminen, valinnanvapaus, yksityiset oikeudet – ja omaisolettama
- SHL keinot vastavirtaan

Hallinnon velvollisuus toimia aktiivisesti

Dynaamisuus?

Jokaisen tulkitsijan vastuu

Pienet hyvät kertomukset

Thomas Wilhelmsson 2001

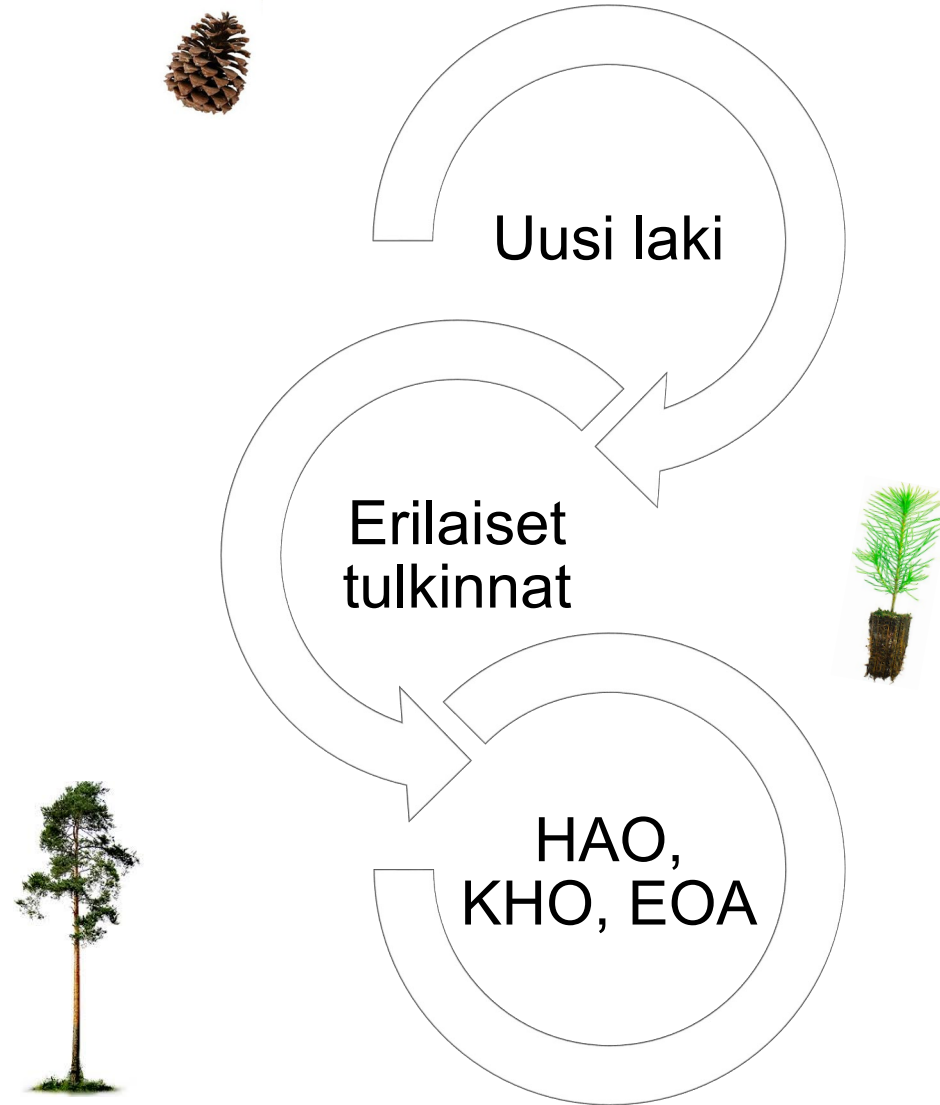
Vastuu tekstiä kohtaan

- Miten tulkitaan oikeudellista tekstiä: tarkka ja huolellinen tulkinta
- Nähtävä vaivaa, että pysyy avoinna mahdollisille merkityksille
- Ei saa venyttää tekstiä, ei pakottaa tekstiä omien ennako-oletustensa kehikoon

Vastuu osapuolille

- Tekstin merkitykset suhteessa kyseiseen oikeustapaukseen

Lindroos-Hovinheimo 2014

Kunnan ohjeet

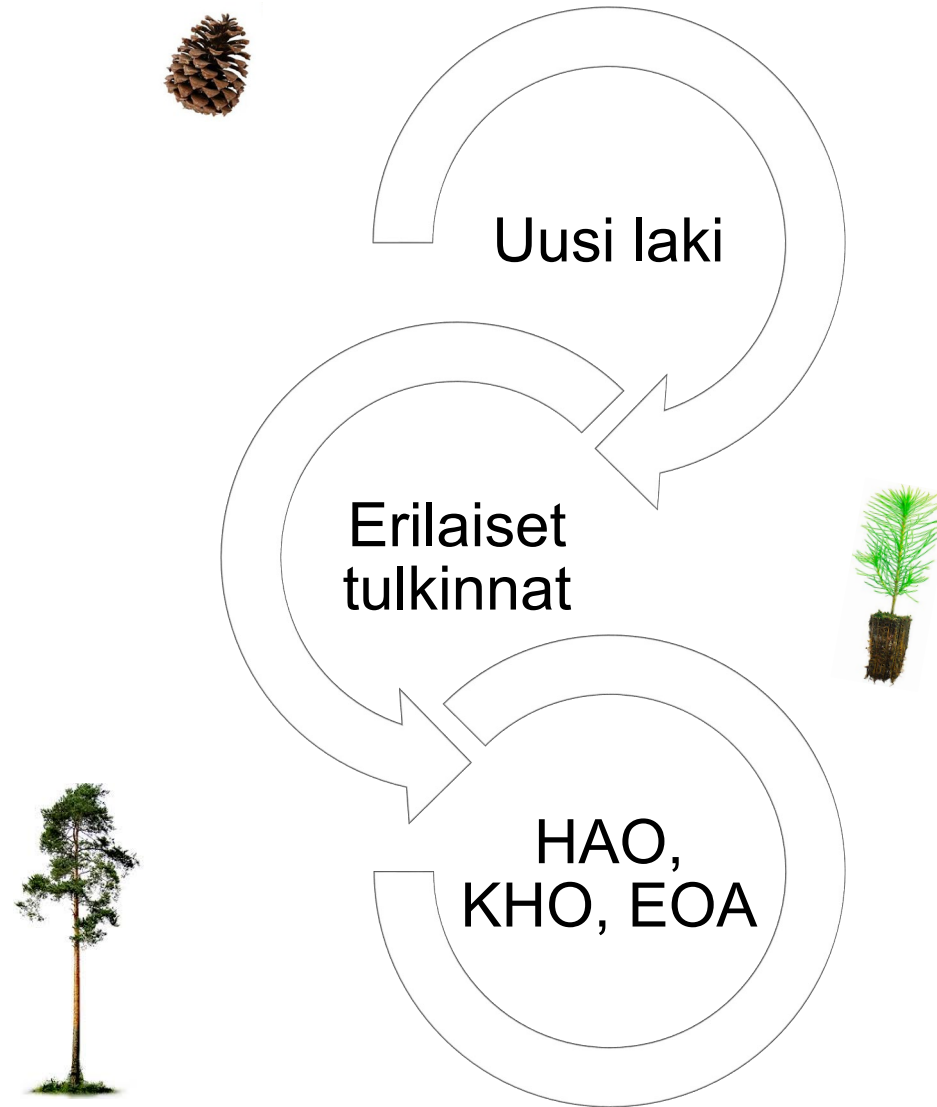
Kelan soveltamisohjeet

Viraston käytännöt

Tavalliset lait

Perustuslaki, periaatteet, KV-sopimukset

Ihmis- ja perusoikeudet

Instituution
vastuu

Periaatteet

Sosiaalihuollon periaatteet

1. Laajentavan tulkinnan kieltä päätettäessä tahdosta riippumattomista toimenpiteistä tai etuuksien saajien valvonnasta
2. Hakijalle myönteisen tulkinnan ensisijaisuus etuuspäätöksissä
3. Tarveperiaate
4. Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja osallistuminen
5. Asiakkaan omatoimisuuden edistäminen
6. Ryhmätason osallistuminen ja vaikuttaminen
7. Asiakkaan integriteetin kunnioittaminen
8. Yleisten sosiaalipalvelujen ensisijaisuus
9. Luottamuksellisuus

Mitkä periaatteet korostuvat uusissa laeissa?

Itsemääräämisoikeus osallisuutena (ja valinnanvapaus)

- Kaikissa uusissa laeissa
- Esim. THL, SHL, palvelusetelilaki, vanhuspalvelulaki, lastensuojelulain muutokset (asiakaslaki, potilaslaki)

Yksilöllisyys (henkilökohtaistaminen), asiakas näkökulma

Oma-aloitteisuus, asiakkaan vastuu

Oikeus tietoon

- Esim. LSL 32a §, asiakaslaki, potilaslaki, hallintolaki, SHL

Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisen periaatteen läpimurto

PL 7 § henkilökohtainen vapaus ja 10 § yksityiselämän suoja

Asiakaslaki (812/2000) ja potilaslaki (785/1992)

Holhustoimilaki (442/1999)

Hallintolaki (434/2003)

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Uusi laki itsemääräämisoikeudesta?

Tietoon perustuva suostumus *Informed consent*

Alaikäiset, vajaakykyiset aikuiset

Hoitotahto, edunvalvontavaltuus

SHL:n HE 164/2014, 99-100

”Oikeanlaisten palvelujen valitseminen edellyttää asiakkaan asemaan liittyvien **yksilöllisten tekijöiden ja yksilöllisten tarpeiden** huomioimista. Tämä on koko lakiesityksen läpäisevä ajatus.”

SHL Asiakkaan etu 4 §

Miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat

1. asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
2. asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
3. tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
4. mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
5. kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
6. toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
7. asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Lapsen etu 5 §

Kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu

4 §:ssä mainittujen asioiden **lisäksi** on kiinnitettävä erityistä huomiota, miten eri toimenpidevaihtoehdot turvaavat

1. Tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin;
2. Mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon;
3. Turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
4. Itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen

Omaisolettama?

Lainsäädännössä ja käytännössä ”omaisolettama”

Omaishoito

Palvelusetelilaki: omaiset auttaa

Kotitalousvähennys

Eläkkeen saajan, lapsen ja vammaisen hoitotuki

Ei mahdollisuutta vaatia omaisia auttamaan: vastavuoroisuus ei toimi

Työlainsäädännössä ainoastaan alle 10-vuotiaat lapset

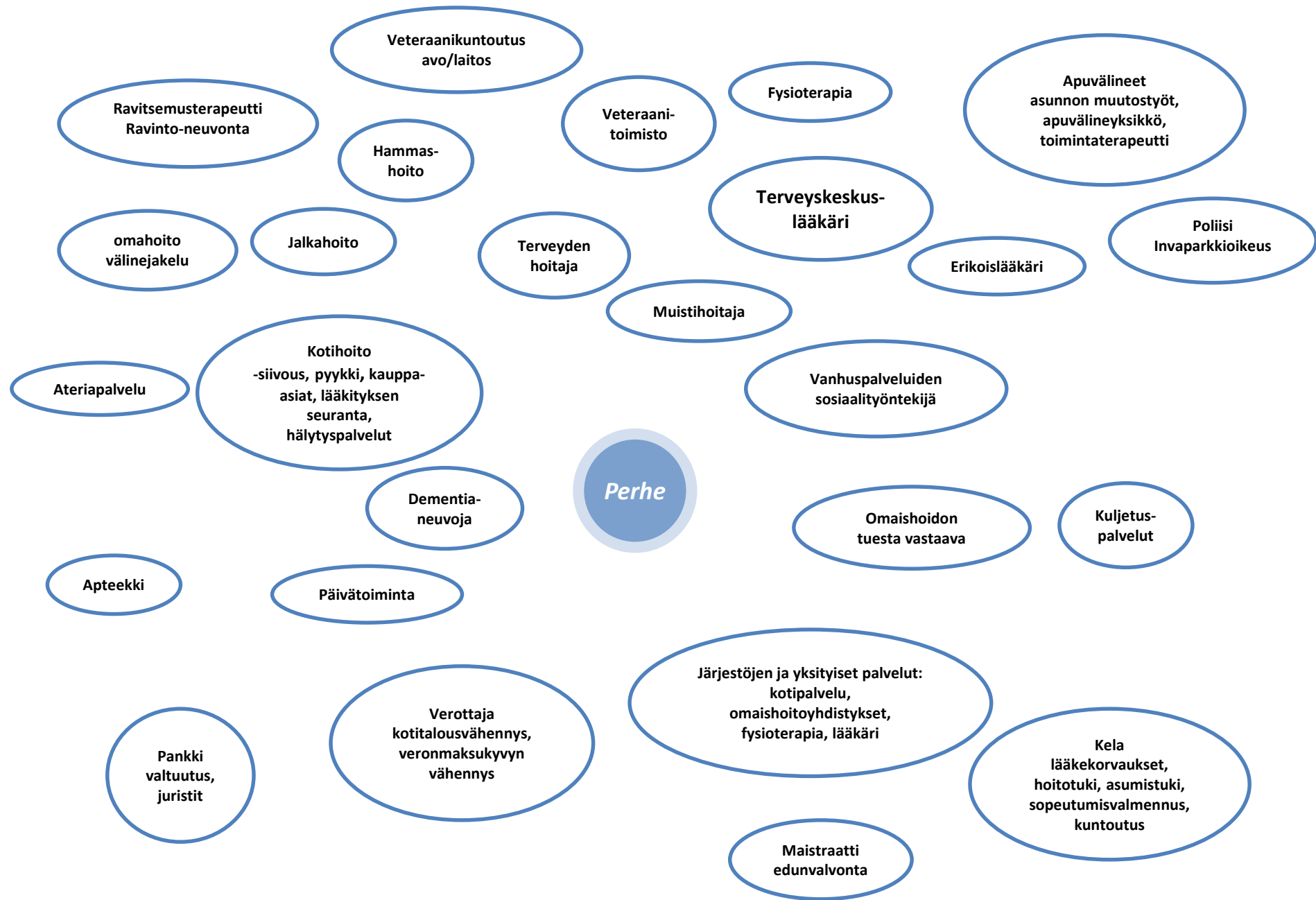
Kallioma-Puha 2017

Monimutkaisuuden haaste

Palveluja etsiessä

Palveluja hakiessa

Jälkikäteisessä oikeusturvassa

Hoivamarkkinat

Palvelusetelit, omalla rahalla ostaminen – henkilökohtainen budjetti, asiakasseteli

Itsepalvelu

Hoivan koordinointi, kilpailutus perheille

Kuluttajansuojaa

Omia sääntöjä vanhoille ja hauraille?

Kuluttajansuojaa myös julkisiin palveluihin?

Valtakirjakuluttajia?

Valinnanvapaus painotus

Tietoon perustuva valinta?

- Viineri vai ruisleipä
- Kaikkia tieto ei tavoita

Kaikki eivät halua valita

- Valinnat ja vastuu
- THL:n kysely 2016 terveyskeskuksen valinnasta: 8% oli vaihtanut

Pienet valinnat ja suuret valinnat

Pisteittäiset avopalvelut ja tarpeet

”Jos vanha ihminen ei pääse sängystä tai tuolista pois, ei pääse WC:hen, ei ehkä tiedä onko päivä vai yö, ei tiedä missä on eikä tiedä tuleeko asuntoon enää koskaan ketään toista ihmistä, tilannetta ei auta useakaan kotihoidon pikainen käynti päivässä. Toisen apua ei useinkaan tarvita kaiken aikaa, mutta sitä on oltava saatavilla koko ajan.....Ympäri vuorokautista hoivaa tarvitaan siksi, että elämä yksin ei enää onnistu eikä se ole inhimillistä eikä turvallista. Hoivan tarve on todellista, vaikka se ei ole lääketieteellistä.”

Jylhä 2014

Vanhuspalvelulain muutos

15a § avohuoltomahdollisuus selvitettävä – vaikka ympärivuorokautisessa jo ollut 3 kk

Digitalisuus

Ei seiniä, palveluja

Hoivarobotit, kännykkäterveydenhuolto, ruokarobotit, nettiterapia

2018-> kansalaisen postilaatikko

Automatisoitu päätöksenteko

Vahingot ja vastuu

HS 14.11.2016 Digiarki tuottaa eläkkeellä vaikeuksia

- Enterseniior.fi, Vanhustyönkeskusliiton Senior Surf-kampanja, Eläkkeensaajien keskusliiton Verkosta virtaa.fi, Senioriverkko.com

Matkaliput, teatteriliput netistä – ikäsyryjinnän muoto? (Marja Saarenheimo)

Oikeus hoivaan ja elatukseen

=

Oikeus (omaisten) olla aktiivinen
sekä jaksaa, osata ja uskaltaa?

Hoiva (omais)köyhyys

Järjestelmä rakennettu toimintakykyisille

Yksinäisyys iso riski palveluihin pääsemisessä ja myös niitä käytettäessä

Omaisat, jotka eivät oletuksesta huolimatta toimikaan, ehkä isoin riski?

Jos valinnanvapautta ja kuluttajuutta kasvatetaan, se tietää uusi tarpeita: palvelunohjausta, valvontaa ja kokonaisuuden hallintaa + edunvalvontaa

Sosiaalihuoltolaki ui vastavirtaan?

Erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat (SHL 3 §, THL 24 §)

1. Henkilö, jolla on erityisiä vaikeuksia **hakea ja saada** tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun syyn vuoksi **tai**
2. Lapsi, jonka terveys tai kehitys vaarantuu kasvuolosuhteiden tai oman käyttäytymisen vuoksi
= aikaisemmin lastensuojelun avohuollon piirissä ollut lapsi, jolle riittivät ehkäisevät palvelut

Erityistä tukea tarvitsevalle erityishuomiota

Annettaessa ohjausta ja neuvontaa,

Hyvinvoinnin seuraamisessa ja edistämisessä

Palvelutarpeen arviointia tehtäessä

Valittaessa omatyöntekijää

Osa palveluista vain erityisen tuen tarpeessa oleville

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

SHL tarjoaa myös

Yhteydenotto tuen tarpeen arvioimiseksi 35

§

Omatyöntekijä 42 §

Rakenteellinen sosiaalityö 7 §

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

46 §

Sosiaalihuoltolain keinot käytössä?

Taulukko 4. Sosiaalihuoltolain (SHL) tavoitteiden toteutuminen (N=164).

	<i>n</i>	%

Onko uusi SHL parantanut päihdeongelmaisten asiakkaittesi asemaa?		
Pääsääntöisesti kyllä	20	12
Vain joidenkin asiakkaitteni kohdalla	35	21
Ei lainkaan	36	22
EOS	73	45
Onko uusi SHL tarjonnut käyttökelpoisia työvälineitä työskentelyssä päihdeongelmaisten asiakkaitten parissa?		
Kyllä	26	16
Ei	45	27
EOS	93	57
Onko uusi SHL muuttanut tekemääsi työtä päihdeasiakkaiden parissa?		
Kyllä	29	18
Ei	99	60
EOS	36	22

Hallinnon velvollisuus aktiivisuuteen

Julkisen vallan velvollisuus aktiivisesti edistää ihmis- ja perusoikeuksien toteutumista

Perustuslaki 6 § syrjäntäkielto

Sosiaalihuollon asiakaslaki (812/2000) 4 §

Sosiaalihuoltolaki (1301/2015) 30 §

Potilaslaki (785/1992) 3 §

PL 22 § julkisen vallan turvattava ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen

Julkinen valta vastaa toimeentulosta ja huolenpidosta

Perustuslain lupaus:

- ”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja *huolenpitoon*...
- Julkisen vallan on turvattava...jokaiselle *riittävät sosiaali- ja terveystalvelut.*” PL 19 §

PeVLK:n käytännössä täsmentynyt

- Mahdollisuus tosiasiallisesti käyttää palveluja (asiakasmaksut)
- Kohtuullinen saatavuus ja laatu
- **Julkisen vallan aktiivinen rooli**

Osaamisen ylläpito

Ammattihenkilölaki 817/2015

5 §

Ammattipätevyyden ylläpitäminen ja osaamisen kehittäminen

Sosiaalihuollon ammattihenkilö on velvollinen ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoaan sekä perehtymään ammattitoimintaansa koskeviin säännöksiin ja määräyksiin.

Sosiaalihuollon ammattihenkilön työnantajan tulee luoda edellytykset sille, että ammattihenkilö saa työssään tarvittavan perehdytyksen ja että hän voi osallistua ammattitaitonsa kehittämiseksi tarpeelliseen täydennyskoulutukseen.

Vain 46 % päihdetyöntekijöistä oli saanut käyttää työaika uuden SHL:n opiskeluun
2017.

Kuusisto & Kalliomaa-Puha 2019

Yhteenveto

- Oikeudellinen(kin) osaaminen edellyttää päivittämistä
- Itsemääräävä asiakas ja yksilöllinen tarvearviointi lähtökohta
- Omaisilla edelleen tärkeä rooli
- Omaisköyhät!
- Viranomaisen velvollisuus toimia aktiivisesti asiakkaiden oikeuksien toteutumiseksi saa uusia muotoja

**Onnea matkaan
SoHoVa –hanke!**

